

LBRIS

We know
books

MARCEL PROUST

•
*În căutarea
timpului pierdut*

TIMPUL REGĂSIT

Volumul VII

O NOUĂ TRADUCERE
DIN LIMBA FRANCEZĂ DE

CRISTIAN
FULAȘ

Cu o postfață de CARMEN MUȘAT

CARTIER

Cât era ziua de lungă, în această casă cam prea țărăneasă pe care n-o puteai asemăna decât cu un loc de popas între două plimbări sau când ploua, una dintre acele locuințe în care fiecare salon seamănă cu un foișor și în care în tapet trandafirii din grădină într-una, păsările din copaci în alta te-au urmat și-ți țin companie – izolat de lume –, căci erau tapete vechi în care fiecare floare de trandafir era suficient de distinctă cât, dac-ar fi fost vie, s-o poți culege, fiecare pasăre s-o poți pune în colivie și s-o domesticești, fără nimic din magnificele decorații ale dormitoarelor de azi în care pe un fond argintiu în stil japonez se profilează toți merii din Normandia pentru a-ți halucina orele pe care le petreci în pat; toată ziua mi-o petreceam în camera mea care dădea spre verdeața parcului și liliicii de la intrare, spre frunzișul verde strălucitor în soare al arborilor ce străjuiau iazul și spre pădurea din Méséglise. Și totuși, priveam toate aceste lucruri cu plăcere doar pentru că-mi spuneam: „E frumos că am atâta verdeață la fereastra camerei”, până-n clipa când în vastul tablou verde am recunoscut, zugrăvită într-un albastru-nchis în fundal doar pentru că era mai departe, clopotnița bisericii din Combray. Nu o reprezentare a clopotniței, clopotnița însăși, care, așternându-mi astfel sub ochi leghe și ani, venise, în inima luminoasei verdeți și într-un cu totul alt ton – atât de întunecat încât părea doar schițat –, să se arate în chenarul ferestrei. Iar dacă ieșeam un

moment din cameră vedeam la capătul culoarului, pentru că era orientat în altă direcție, ceva ce părea o linie cărămizie, draperia unui mic salon făcută dintr-o simplă muselină, dar roșie, gata să ia foc la atingerea celei mai vagi raze de soare.

În timpul acestor plimbări, Gilberte îmi povestea că Robert se îndepărta de ea, dar o făcea pentru alte femei. Și e adevărat că-n viața lui erau multe femei, dar, ca anumite camaraderii masculine ale bărbaților care iubesc femeile, acestea semănau cu cheltuielile inutile și locul inutil uzurpat în majoritatea caselor de obiectele care nu pot servi la nimic. Cât am stat eu acolo, a venit de câteva ori la Tansonville. Era foarte diferit de omul pe care-l cunoscusem. Viața nu-l încetinise sau îngroșase ca pe dl de Charlus, ba chiar din contră, operând în el o schimbare în sens invers, îi conferise aspectul dezinvolt al unui ofițer de artilerie – chiar dacă odată cu căsătoria își dăduse demisia. În aceeași măsură în care dl de Charlus se îngărășase, Robert (sigur că mult mai tânăr, dar se simțea că odată cu vârsta n-avea decât să se apropie de acest ideal ca anumite femei care-și sacrifică fața în beneficiul taliei și de la o vârstă încolo nu mai pleacă din Marienbad gândindu-se că, neputând păstra mai multe aspecte ale tinereții, alura va fi cea mai în măsură să le reprezinte pe celelalte) devenise mai suplu și mai iute, efect contrar al unuia și aceluiași viciu. Această viteză avea de altfel diverse motivații psihologice, teama de a nu fi văzut, dorința de a nu fi văzut că se teme, febrilitatea care provine din nemulțumirea de sine și plictiseală. Avea obiceiul de a merge în anumite locuri rău-famate unde, cum nu-i plăcea să fie văzut nici intrând, nici ieșind, intra repezit pentru a oferi privirilor răuvoitoare ale unor ipotetici trecători cea mai

mică suprafață posibilă, ca într-un asalt. Și păstrase această alură iute ca vântul. Poate că ea, în același timp, simboliza curajul aparent al unui om care vrea să arate că nu se teme și nu vrea să-și ofere timp de gândire. Pentru a nu lăsa nimic în afară în povestire ar trebui să amintesc aici și dorința lui, pe măsură ce îmbătrânea, de a părea tânăr, ba chiar și nerăbdarea oamenilor mereu plictisiți, mereu blazați, oameni prea inteligenți pentru viața relativ leneșă pe care o duc, o viață în care nu-și pun în valoare întregul potențial. Sigur că însăși trândăveala lor se poate traduce prin nonșalanță. Dar, mai ales de când exercițiile fizice se bucură de atâta succes, trândăvia a căpătat o formă sportivă chiar și-n afara orelor de sport, una care se traduce printr-o vivacitate febrilă care-și închipuie că nu-i dă plictiselii timpul și nici locul să se dezvolte, cu atât mai puțin să devină nonșalantă.

Memoria mea, memoria involuntară însăși, se despărțise de iubirea pentru Albertine. Dar se pare că există o memorie involuntară a membrelor, pală și sterilă imitație a celeilalte, care trăiește mai mult, așa cum anumite animale lipsite de inteligență trăiesc mai mult decât omul. Picioarele, brațele sunt pline de amintiri amorțite. Într-o seară, când mă despărțisem de Gilberte destul de devreme, m-am trezit în mijlocul nopții în camera din Tansonville și încă pe jumătate adormit am șoptit: „Albertine”. Nu că m-aș fi gândit la ea, nici c-aș fi luat-o drept Gilberte: o reminiscență captivă în brațul meu mă făcuse să caut soneria în spatele meu la fel ca în camera din Paris. Și, negăsind-o, rostisem: „Albertine”, crezând că prietena mea moartă era întinsă lângă mine cum adesea i se întâmpla seara și că adormeam împreună, la trezire contând pe timpul care-i era necesar Françoisei să ajungă

la noi, Albertine putând – fără a comite vreo imprudență – să tragă de șnurul soneriei pe care eu nu-l găseam.

Devenind – măcar în această fază supărătoare – mult mai brutal, aproape că nu mai dădea nicio dovadă vizavi de prietenii lui, de exemplu de mine, de vreo urmă de sensibilitate. Cu Gilberte, în schimb, avea gesturi afectuoase, sensibile până la ridicol, care displăceau. Nu că-n realitate Gilberte i-ar fi fost indiferentă. Nu, Robert o iubea. Dar o mințea tot timpul; spiritul lui duplicitar, dacă nu scopul minciunilor, era invariabil descoperit. Și-atunci credea că nu se putea extrage decât exagerând la proporții ridicole tristețea reală pentru faptul că-o făcea să sufere pe Gilberte. Sosea la Tansonville obligat, spunea el, să plece a doua zi dimineață pentru a rezolva o chestiune cu un domn din ținut care se presupunea că-l aștepta la Paris și care, întâlnit chiar în acea seară lângă Combray, dezvăluia involuntar minciuna cu care Robert omisese să-l pună la curent spunând că venise la țară să se odihnească o lună și nu avea să se mai întoarcă la Paris în acest răstimp. Robert roșea, vedea surâsul melancolic și mândru al Gilbertei, se aduna și-l făcea gafeur, se întorcea acasă cu soția, puneă să i se ducă un bilețel disperat în care-i spunea că inventase această minciună ca să n-o facă să sufere, pentru ca văzându-l plecând din nou dintr-un motiv pe care nu i-l putea destăinui ea să nu creadă că n-o iubea (și toate astea, deși scrise mincinos, erau în esență adevărate), apoi puneă valetul să întrebe dacă putea intra la ea și acolo, în parte cuprins de o tristețe reală, în parte de supărare pe această viață, în parte simulând din ce în ce mai îndrăzneț, suspina și, trecându-l toate apele, vorbea despre iminenta lui moarte și uneori se prăbușea pe podea ca și cum i s-ar fi

făcut rău. Gilberte nu știa în ce măsură să-l creadă, îl bănuia mincinos în toate cazurile, dar bănuia și că la modul general era iubită, îngrijorându-se la presentimentul unei morți iminente, gândindu-se că suferea poate de o boală pe care ea n-o știa, iar din această cauză neîndrăznind să-l supere cerându-i să renunțe la plecările lui.

Oricum, înțelegeam cu atât mai puțin de ce Robert insistă ca Morel să fie acceptat ca fiind de-al casei împreună cu Bergotte oriunde se aflau membrii familiei Saint-Loup, la Paris, la Tansonville. Morel îl imita de minune pe Bergotte. După o vreme, chiar nu mai era nevoie să i se ceară să îl imite. Asemeni acelor isterici pe care trebuie să-i adormim pentru a deveni o persoană sau alta, intra în personaj pe loc.

Françoise, care deja văzuse tot ce făcuse dl de Charlus pentru Jupien și tot ce făcea Robert de Saint-Loup pentru Morel, n-a conchis că era o trăsătură care se moștenește din generație în generație în familia Guermantes, ci mai degrabă – la fel cum Legrandin era atât de drăguț cu Théodore – sfârșise, ea, persoana atât de morală și atât de plină de prejudecăți, închipuindu-și că era o cutumă pe care universalitatea o făcea respectabilă. Întotdeauna spunea despre un tânăr, fie că era vorba despre Théodore, fie despre Morel: „A găsit un domn care întotdeauna s-a interesat de el și l-a ajutat mult”. Și cum în asemenea cazuri protectorii sunt cei care iubesc, care suferă, care iartă, Françoise, prinsă între ei și minorii pe care-i corupeau, nu ezita să le confere rolul bun, să-i considere „buni la inimă”. Îl blama fără ezitare pe Théodore, care-i jucase multe renghiuri lui Legrandin, și părea să nu aibă absolut nicio îndoială cu privire la natura relațiilor dintre ei, căci adăuga: „Atunci micuțul a înțeles că

era rându lui să lase de la sine și a spus: «Luați-mă cu dumneavoastră, vă voi iubi, vă voi mângâia» și pe cinstea mea domnul are o inimă atât de bună încât cu siguranță Théodore va primi de la el mai mult decât merită, dar domnul e atât de bun, încât mereu i-am spus Jeannettei (logodnica lui Théodore): «Dragă, dacă vreodată aveți neazuri mergeți la acest domn. Ar fi dispus să doarmă pe jos și să vă dea patul lui. L-a iubit prea mult pe micuț (Théodore) ca să-l lase de izbeliște. Sigur că nu-l va abandona niciodată».

Din politețe, am întrebat-o pe sora lui cum îl chema pe Théodore, care acum locuia în Sud. „Dar el îmi scrisese în legătură cu articolul meu din *Le Figaro!*”, am exclamat aflând că se numea Sanilon.

În aceeași ordine de idei, îl stima mai mult pe Saint-Loup decât pe Morel și spunea că în ciuda tuturor greșelilor pe care micuțul (Morel) le făcuse marchizul n-avea să-l părăsească niciodată la ananghie, căci era un bărbat cu suflet prea bun – sau dacă avea să o facă, asta avea să se întâmple pentru că el însuși avea să treacă prin mari neazuri.

Insista să rămân la Tansonville și odată a lăsat să-i scape, deși nu mai încerca în mod vizibil să mă încânte, că sosirea mea o bucurase atât de mult pe soția lui încât aceasta rămăsese, după câte-i spusese lui, transportată de bucurie o seară întreagă, o seară în care se simțea atât de tristă încât eu, sosind pe neașteptate, o smulsesem din disperare, „poate mai puțin de atât”, adăuga el. Îmi cerea să încerc să o conving că o iubea, spunându-mi că pe femeia de care era la fel de îndrăgostit o iubea mai puțin și oricum avea să se despartă de ea în curând. „Și totuși”, adăuga el cu o satisfacție și o nevoie de a se confesa încât uneori credeam că numele „Charlie”

avea să scape, fără vrerea lui Robert, ca un număr la loterie, „aveam de ce să fiu mândru. Această femeie, care-mi oferă atâtea dovezi ale iubirii ei și pe care am să i-o sacrific Gilbertei, nu s-a uitat niciodată la vreun bărbat, ea însăși se credea incapabilă să fie îndrăgostită. Eu sunt primul. Știam că li se refuzase cu atâta încăpățănare tuturor încât, când am primit adorabila scrisoare în care-mi spunea că nu mai putea fi fericită decât cu mine, nu-mi venea să cred. Evident c-aș avea de ce să-mi pierd capul, dacă gândul de-a o vedea pe această biată Gilberte în lacrimi nu mi-ar fi insuportabil. Nu ți se pare că are ceva din Rachel?”, mă întreba. Și într-adevăr mă izbise o vagă asemănare pe care la rigoare o puteai găsi între ele. Poate ținea de o similitudine reală între anumite trăsături (datorată, de exemplu, originii ebraice totuși atât de puțin marcate în cazul Gilbertei) din pricina căreia Robert, când familia lui voise ca el să se căsătorească, se simțise mai atras de Gilberte decât de altă fată la fel de bogată. Ținea și de faptul că Gilberte, dând peste niște fotografii ale Racheli, căreia nu-i cunoștea nici măcar numele, pentru a-i plăcea lui Robert încerca să imite câteva obiceiuri dragi actriței cum ar fi faptul de a avea mereu panglici roșii în păr, o bandă de catifea neagră pe braț sau părul vopsit negru pentru a părea brunetă. Apoi, simțind că amărăciunile ei o făceau urâtă, încerca să le aline. Uneori fără măsură. Într-o zi, când Robert trebuia să sosească seara și să rămână douăzeci și patru de ore la Tansonville, am rămas stupefiat văzând-o cum se așeza la masă atât de stranie și diferită nu doar de cum era altădată, dar și de zilele obișnuite, rămânând uimit ca și cum aș fi avut în fața ochilor o actriță, o specie de Théodora. Simțeam că fără să vreau o priveam prea fix, curios

fiind să-mi dau seama ce schimbare la ea. De altfel curiozitatea mi-a fost satisfăcută imediat, când și-a suflat nasul – și asta-n ciuda tuturor precauțiilor pe care și le luase. După toate culorile rămase pe batistă, care constituiau o bogată paletă, mi-am dat seama că era complet machiată. Asta-i conferea gura sângeroasă pe care se străduia s-o facă zâmbitoare crezând că dădea bine în timp ce se apropia ora sosirii trenului fără ca Gilberte să știe dacă soțul ei chiar avea să sosească sau avea să trimită una dintre telegramele al căror model fusese fixat în mod atât de spiritual de dl de Guermantes: IMPOSIBIL SĂ VIN. MINCIUNĂ MAI TÂRZIU, lucru care-i făcea obraji să pălească sub sudoarea violetă de fard și-i cernea ochii.

„Ah, îți dai seama”, îmi spunea pe un ton voit tandru care contrasta atât cu tandrețea lui spontană de altădată, pe o voce de alcoolic cu modulații actoricești, „Gilberte fericită, aș da orice pentru asta! A făcut atâtea lucruri pentru mine. N-ai de unde să știi”. Iar în toate acestea cel mai neplăcut era tot amorul propriu, căci se simțea flatat de iubirea Gilbertei și, fără să îndrăznească să spună că el pe Charlie îl iubea, îmi oferea totuși despre iubirea pe care se presupunea că i-o purta violonistul detalii pe care Saint-Loup le știa exagerate, dacă nu cu totul inventate, tocmai el, cel căruia Charlie îi cerea de la o zi la alta mai mulți bani. Și-avea să plece la Paris lăsându-mi-o în grijă pe Gilberte.

Oricum am avut ocazia, pentru a anticipa puțin, de vreme ce mă aflu încă la Tansonville, să-l văd odată în lume, de departe, să-l văd în locul în care conversația lui, încă vie și fermecătoare, îmi permitea să revăd trecutul; se schimbare izbitor. Semăna din ce în ce mai mult cu mama lui, com-

portamentul arogant și disprețuitor pe care-l moștenise și care-n cazul ei îmbrăca forma perfecțiunii la el, mulțumită educației celei mai desăvârșite, era exagerat, te îngheța; privirea pătrunzătoare a familiei Guermantes îl făcea să pară că inspecta toate locurile prin care trecea, dar într-un mod aproape inconștient, printr-un soi de obișnuință, ca supunându-se unui reflex animalic. Chiar și nemișcat, culoarea care-i aparținea în mai mare măsură decât oricăruia dintre membrii familiei Guermantes, capacitatea de a fi înșorirea unei zile de aur devenite solide îi conferea un penaj atât de straniu, făcea din el o specie atât de rară, atât de prețioasă, încât ți-ai fi dorit să-l ai într-o colecție ornitologică; dar când, mai mult, această lumină preschimbată în pasăre se pune în mișcare, intra în acțiune, când, de exemplu, îl vedeam pe Robert de Saint-Loup intrând la o petrecere la care și eu eram invitat, avea mișcări ale capului atât de suple și mătăsoase sub coroana de aur a părului ușor rărit, mișcări ale gâtului mai bruște, mai mândre și mai cochete decât cele ale oamenilor, încât pus în fața admirației parțial mondene, parțial zoologice pe care ți-o inspira te întrebai dacă te aflai în foburgul Saint-Germain sau la Grădina Zoologică și dacă priveai un mare senior traversând un salon sau o pasăre care defila prin volieră. De altfel, toată această revenire la eleganța volatilor a familiei Guermantes, cu ciocul ascuțit și cu ochii oțeliți era acum în slujba noului său viciu, care se folosea de ea pentru a-și oferi satisfacție. Cu cât se folosea mai mult de ea, cu atât semăna mai mult cu ceea ce Balzac numește o mătușă. Iar dacă-ți foloseai puțin imaginația, rămurișul nu se preta-n mai mică măsură acestei interpretări decât penajul. Începea să spună fraze pe care le considera *grand siècle*

și prin asta imita manierele familiei Guermantes. Dar ceva nedefinit făcea ca la el acestea să împrumute ceva din comportamentul dlui de Charlus. „Te las pentru o clipă”, mi-a spus la serata la care dna de Marsantes stătea mai departe de noi. „Trebuie să-i prezint respectele mele mamei.”

Cât despre această iubire de care-mi vorbea fără încetare, nu era vorba doar despre cea pentru Charlie, chiar dacă doar aceasta conta pentru el. Oricare-ar fi iubirile care-l animă pe un bărbat, mereu evaluăm greșit numărul de persoane cu care acesta are legături pentru că luăm în mod greșit prietenii drept relații, o eroare prin adăugare, dar și pentru că ni se pare că o legătură dovedită exclude o altă legătură, alt tip de eroare. Două persoane pot spune: „Amanta lui X... o cunosc”, pronunțând două nume diferite fără să se înșele nici una, nici cealaltă. O femeie pe care o iubim arareori e suficientă pentru a ne satisface toate nevoile și o înșelăm cu o femeie pe care nu o iubim. Cât despre genul de iubiri pe care Saint-Loup le moștenise de la dl de Charlus, în general un soț care are asemenea înclinații își face și soția fericită. E o regulă generală de la care membrii familiei Guermantes făceau excepție pentru că aceia care aveau această înclinație voiau, din contră, să dea impresia că le plăceau femeile. Se afixau cu una sau alta, exasperându-și soția. Membrii familiei Courvoisier erau mai raționali. Tânărul viconte de Courvoisier se credea singurul bărbat în viață, poate singurul din lume atras de același sex. Presupunând că înclinația aceasta venea de la diavol a luptat împotriva ei, s-a căsătorit cu o femeie încântătoare, i-a făcut copii. Apoi unul dintre verii lui i-a spus că această înclinație e destul de comună și a împins bunătatea până la a-l duce în locuri în care o putea

satisface. Dl de Courvoisier și-a iubit și mai mult soția, zelul lui prolific s-a reînnoit, ea și el fiind amintiți drept cel mai frumos cuplu din Paris. Nu se spunea același lucru și despre mariajul lui Saint-Loup pentru că Robert, în loc să se mulțumească cu inversiunea, o făcea pe soția lui să moară de gelozie întreținând amante fără nicio plăcere.

E posibil ca Morel, fiind un om excesiv de întunecat, să-i fi fost necesar lui Saint-Loup așa cum umbra îi e necesară razei de soare. Ne putem imagina cu ușurință, în această familie atât de veche, un mare senior cu părul blond auriu, inteligent, de renume, care ascunde în adâncul sinelui său un gust secret, ignorat de toți, pentru negri.

De altfel, Robert însuși nu lăsa niciodată conversația să atingă specia de iubire pe care o prefera. Dacă spuneam ceva: „Ah! nu știi”, răspundea el cu o detașare atât de profundă că-i cădea monoculul, „nu știu absolut nimic despre aceste lucruri. Dacă vrei informații în această privință, *mon cher*, te sfătuiesc să le cauți în altă parte. Eu sunt soldat, asta e tot ce pot spune despre mine. Pe cât îmi sunt de indiferente aceste lucruri, pe-atât sunt de pasionat de războiul din Balcani. Cândva te interesa etimologia băătăliilor. Îți spuneam atunci c-aveam să revedem, chiar și-n condiții cât se poate de diferite, băătăliile tipice, de exemplu, marea încercare de învăluire, Bătălia de la Ulm. Ei bine!, oricât de speciale ar fi aceste războaie balcanice, Lullé-Burgas e tot Ulm, învăluirea. Iată subiectele despre care-mi poți vorbi. Dar despre lucrurile la care faci aluzie știu la fel de multe ca despre sanscrită”.

Dacă Robert disprețuia aceste subiecte, din contră, Gilberte le aborda cu plăcere în conversațiile cu mine de după plecările lui. Sigur, fără să se refere la soțul ei, căci nu știa

sau se prefăcea că nu știa nimic. Dar le aborda cu plăcere în legătură cu alții, fie pentru că vedea în ele un soi de scuză indirectă pentru Robert, fie pentru că acesta, divizat ca și unchiul lui între o tăcere severă în privința acestor subiecte și o nevoie de a se exprima asupra lor și a le bârfi, îi deschisese ochii. Dintre toți, nici dl de Charlus nu era cruțat; fără îndoială pentru că Robert, fără să-i vorbească Gilbertei despre Charlie, în prezența ei nu se putea stăpâni să nu amintească, sub o formă sau alta, ce aflase de la violonist. Iar acesta din urmă își bântuia fostul binefăcător cu o ură nestinsă. Aceste conversații care Gilbertei îi plăceau foarte mult mi-au permis să o întreb dacă într-un gen paralel Albertine, al cărei nume la ea îl auzisem pentru prima dată cândva, avea aceste gusturi când erau colege de clasă. Gilberte n-a putut să-mi spună nimic precis. Oricum, trecuse prea mult de când subiectul mă interesa cu adevărat. Dar continuam să mă interesez din instinct, ca un bătrân care după ce-și va fi pierdut memoria din când în când întreabă ce mai face fiul lui mort.

Un lucru interesant, dar asupra căruia nu pot stăruii, ar fi fost să aflu în ce măsură, în acea epocă, toate persoanele pe care Albertine le iubea, toți cei care ar fi putut s-o convingă să facă orice le-ar fi trecut prin cap cereau, implorau, aș îndrăzni să spun cerșeau, în lipsa prieteniei mele, măcar să ne cunoaștem. Acum n-ar mai fi fost nevoie să-i ofer bani dnei de Bontemps pentru ca aceasta să mi-o trimită pe Albertine. Această răsturnare în viață, petrecându-se când nu mă mai ajuta cu nimic, mă întrista profund nu din pricina Albertinei, pe care aș fi primit-o fără mare plăcere dacă mi-ar fi fost trimisă nu din Touraine, ci de pe lumea cealaltă, ci din pricina unei tinere de care eram îndrăgostit și cu care

nu reușeam să mă întâlnesc. Îmi spuneam că dacă și aceasta murea sau eu încetam să o mai iubesc toți cei care ar fi putut să-mi facă legătura cu ea și-ar fi pierdut valoarea în ochii mei. Între timp încercam în van să îi influențez, nevindecat încă de experiența care ar fi trebuit să mă învețe – dacă vreodată ne-ar învăța ceva – că iubirea e un blestem ca-n povești și nu putem face nimic împotriva ei până când vraja nu e ridicată.

„Chiar cartea pe care o citesc acum vorbește despre aceste lucruri”, mi-a spus ea. (Îi vorbeam lui Robert despre acel misterios: „Ne vom fi înțeles”. Mi-a spus că nu-și amintea și că-n orice caz expresia nu avea nicio însemnătate deosebită.)

„E un vechi Balzac pe care l-am ales pentru a mă ridica la înălțimea unchilor mei, *Fata cu ochii de aur*. Dar e absurd, neverosimil, coșmaresc. Oricum, poate că o femeie poate fi supravegheată în acest fel de o altă femeie, dar niciodată de un bărbat. – Greșiți, am cunoscut o femeie pe care un bărbat care o iubea chiar a ajuns să o sechestreze; nu putea să se întâlnească cu nimeni niciodată și putea ieși doar cu servitori de încredere. – Ei bine, pe dumneavoastră, un om atât de bun, asta ar trebui să vă oripileze. Chiar vorbeam cu Robert că ar fi cazul să vă căsătoriți. Soția v-ar vindeca și ați face-o fericită. – Nu, am un caracter prea urât. – Ce idee! – Vă asigur! Oricum, am fost logodit, dar nu m-am putut hotărî să mă căsătoresc cu respectiva (și-ntr-un final a renunțat ea însăși, din cauza caracterului meu nehotărât și agitat).” Acum, când nu mai vedeam această aventură decât din afară, percepeam aventura mea cu Albertine doar sub această formă foarte simplă.